

Els professionals davant els reptes de la complexitat

Els nous escenaris de complexitat en què es troben els professionals de l'educació social requereixen cada cop més urgentment uns canvis substancials en la forma d'entendre la manera d'exercir el seu rol professional. La reflexió sobre la identitat i les funcions de l'educador/a s'ha mantingut activa tots aquests anys, amb la voluntat de clarificar quin espai ha d'ocupar en el conjunt de les professions socials. En canvi, es troba a faltar un debat més clar sobre la cultura i l'autoimatge que el professional té sobre la manera com ha d'ocupar aquest espai i desenvolupar les seves funcions. Aquesta professió (i en això coincideix amb altres professions vinculades al món de l'educació), se sustenta encara en una imatge molt centrada en la relació unidireccional i exclusiva entre un professional i la persona atesa (el "cas"), en un context de caràcter microsòcial (el "nostre recurs o servei"), el tractament de caràcter resolutiu d'una problemàtica delimitada i específica ("l'àmbit" i la "solució del problema"), mitjançant l'aplicació de recursos i estratègies tancades (els "mitjans" educatius o les "receptes").

És imprescindible plantejar-se si aquesta imatge que ara dibuixàvem s'adequa a les característiques d'un món complex, canviant i difús com l'actual, on les situacions són cada vegada més multiproblemàtiques, difícils de delimitar, sense solucions clares ni receptes ni fórmules tancades de caràcter solucionador.

Des del nostre punt de vista, tot i que racionalment el col·lectiu professional és conscient i admet els canvis en la forma d'entendre la realitat i la necessitat de buscar altres estratègies que siguin més adients a aquests nous escenaris, les formes habituals d'actuació continuen tenint com a substrat una manera de pensar i treballar que no s'ajusten a aquesta nova realitat. És a dir, es produeix un decalatge entre la consciència de complexitat i unes formes d'actuació que corresponen a explicacions mecanicistes de la realitat.

El treball en escenaris complexos requereix un canvi d'autoimatge. Cal passar a entendre la relació amb la persona atesa des d'una perspectiva interdisciplinària en forma de xarxes (que no vol dir la multiplicació de serveis independents entre ells que, com a molt, es coordinen i per on fer passar el ciutadà/ana); cal posar en el centre la persona atesa i els seus drets i no la lògica dels serveis; cal superar la idea d'àmbit i entendre la persona en la seva globalitat; cal acceptar que no hi ha receptes i que en el seu lloc cal posar en joc destreses investigadores per crear coneixements contextuals i a mida per a cada persona.

No és un camí fàcil. Tal com dèiem, cal anar caminant cap a una cultura que ens permeti entendre la complexitat i traslladar-la de forma coherent al treball diari. No es tracta només de l'aprenentatge de noves metodologies, enteses en el sentit més tecnocràtic del terme, sinó d'un canvi de mentalitat, d'actituds pel que fa a com exercir el rol professional: la confiança en els altres professionals enlloc de la competitivitat o la desconfiança, la predisposició a construir coneixement de forma col·laborativa des de paràmetres de rigor tècnic i científic en comptes de treballar de manera individual, la convivència amb la novetat i la incertesa enlloc de buscar respostes tancades o el compromís amb uns valors de servei propis de la professió.

Un exemple que il·lustra clarament el procés de canvi en què la professió és immersa és la dificultat per implementar de forma ordinària el treball en xarxa (entenen per xarxa una forma de treball col·laboratiu, de construcció conjunta, de creació de coneixement, d'implicació en el territori). Lamentablement, avui dia la idea de xarxa s'utilitza des de múltiples significats (com a sinònim de mapa de serveis, com una forma d'indicar que s'està connectat i s'accedeix a informació encara que no sigui amb la voluntat de construir res conjuntament o per nomenar allò que abans ja es feia però només canviant el nom i no canviant les pràctiques de treball habituals) però no ha generat encara de forma generalitzada en el conjunt de professionals una nova forma d'entendre el seu treball davant d'aquests nous reptes.

Creiem que aquest canvi és imprescindible per dues raons bàsiques: en primer lloc, per respondre de manera més eficaç i justa a les necessitats de la població. En segon lloc, i no menys important, perquè els professionals vegin resultats més tangibles a la seva feina i això contribueixi a valorar més el sentit de la professió i el propi benestar amb la tasca realitzada.

Jesús Vilar